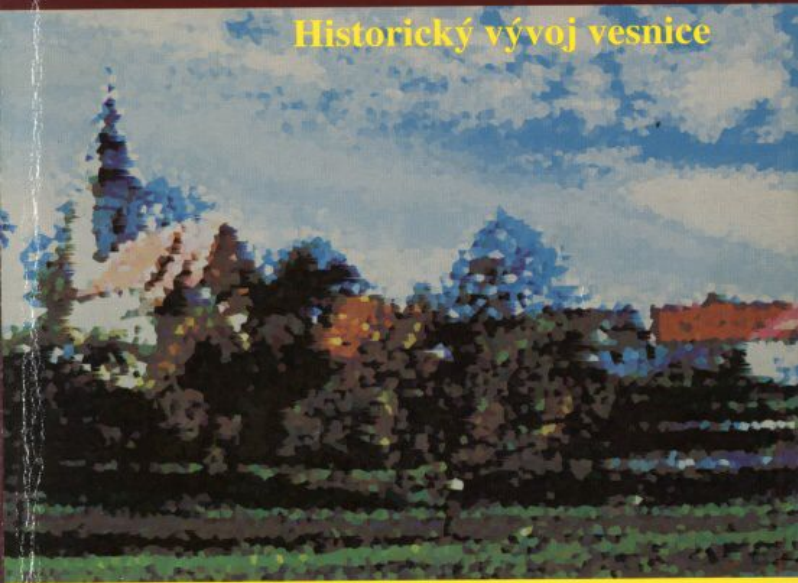

STARÝ PETŘÍN

Historický vývoj vesnice

Vladimír Nekuda
Eva Večerková

STARÝ PETŘÍN

Historický vývoj vesnice

Vladimír Nekuda
Eva Večerková

Muzejní a vlastivědná společnost v Brně
Obec Starý Petřín

Brno 2004

© Vladimír Nekuda 2004

ISBN 80-7275-050-X

Na 2. straně obálky: Mapa Moravy, Jihlavský a Znojemský kraj, polovina 18. století, MZA Brno, D 22, Sběrka map a plánů č. 111.

Úvod

Generace, která prožila události let 1938–1945, pomalu odchází. Vzpomínky na zářijové dny 1938, na 15. březen 1939, nebo na pronásledování českých vlastenců po atentátu na říšského protektora Heydricha v r. 1942 a následné popravy a transporty do koncentračních táborů, nebo nacistické plány na úplné vyhlazení českého národa, to všechno se hluboce zapsalo do povědomí těch, kteří tato léta a německou okupaci přežili. Nelze se proto divit, že veřejné mínění v prvních poválečných dnech nebylo vůči německému obyvatelstvu přátelské a vrchu nabyly síly toužící po odplatě. Ovšem to, co se dělo v poválečných dnech, nemělo nic společného se „spravedlivou odplatou“. Bohužel vzali spravedlnost do svých rukou tzv. partyzáni, kteří právě v pohraničí organizovali divoký odsun, jehož cílem bylo vlastní obohacení na německém majetku. Toto vyhnání na základě kolektivní viny bylo porušením základních lidských práv. Bezpráví nelze odstraňovat dalším bezprávím. To vše by se nemohlo jak za války tak i po válce stát, kdyby byla respektována základní lidská práva. Toto bezpráví zažili také obyvatelé Starého Petřína ještě před odsunem dojednaným na Postupimské konferenci. Toto stručné pojednání o vývoji Starého Petřína jsem sepsal z podnětu pana prof. Plessla, se kterým jsem se řadu let stýkal na četných mezinárodních konferencích pracovní skupiny pro výzkum osídlení ve střední Evropě (Arbeitskreis für genetische Siedlungsforschung in Mitteleuropa, Bonn). Prof. Plessl je rodák z rakouské obce Dallein, vzdálené 14 km od Starého Petřína, kam v r. 1945 přišlo několik rolníků ze Starého Petřína. V rámci příhraniční spolupráce dal prof. Plessl podnět k sepsání dějin obou obcí s cílem seznámit současnou generaci s osudy lidí, kteří se po staletí podíleli na osídlení této krajiny a tak přispět k dobrým sousedským vztahům ve sjednocené Evropě. Snad není ani náhodou, že kromě iniciativy prof. Plessla se vracím do míst, kudy jsem ještě jako student začátkem července 1945 projížděl. Dodnes se mně vybavuje obraz téměř liduprázdné vesnice a opuštěných usedlostí. Vrátil jsem se do těchto míst po 57 letech, v r. 2002, kdy jsem začal pracovat na projektu vývoje osídlení jihozápadní Moravy a přilehlého území rakouského Waldviertelu. V rámci tohoto projektu byl zpracován historický vývoj Starého Petřína, aby tak podal současným obyvatelům obce pohled do minulých věků spolu s osudy těch, kdož tuto ves do r. 1945 obý-

vali i těch, jímž se stala po roce 1945 novým domovem. Setkali se tu lidé z různých krajů a za více než půlstoletého společného života vytvořili nové společenství spolu s tradiční kulturou, o které pojednává závěrečná kapitola E. Večerkové.

Za řadu informací při práci na tomto díle patří poděkování panu Františku Štěpánovskému, starostovi obce, panu faráři P. Milanu Plíškovi, paní Martě Komendové a panu Adolfu Vrbovi.

1. Poloha a název

Starý Petřín je samostatnou katastrální obcí v nadmořské výšce 430 m, 6 km západně od Vranova nad Dyjí, 4 km od státní hranice s Rakouskem. Nejbližší železniční stanice v Šumné je vzdálená 14 km, poštovní úřad je v Šafově. Název vesnice je od osobního jména Petr. Protože ves byla příslušenstvím hradu Vranova, je pravděpodobné, že na lokaci Petřína měl podíl Petr z Vranova, který se připomíná r. 1210 ve starých falzech kláštera zábrdovického (Hosák 1938, 179). Název obce v pramenech: 1323 – Petryn (CDM VII, 818, č. 217), 1516 – ves Petrzin (ZDB XIX, 3), 1522 – z Petrzina (PB VIIb, 109), 1582 – grunty staropetrzinské (PB XXIX, 438), 1589 – ves Dolnij Petrzin (ZDB XXI, 31), 1659 – Altpetrein (MZA Brno, Vranovské panství), 1718, 1720, 1751 – Alt Petrein (Hosák–Šrámek 1980, 242), 1843 – Alt Petrein (MZA Brno, D8), 1846 – Alt Petrein, Starý Petřín, 1872 – Alt Petrein, Starý Petřín, 1881 – Starý Petřín, 1900–1910 – Alt Petrein, Starý Petřín, 1924 – Starý Petřín, Alt Petrein, 1938–1945 – Petrein byl společný název pro Starý Petřín, Jazovice a Nový Petřín (Historický místopis 1960, 127–128).

Již v roce 1323 existovaly dva Petříny. Nynější Nový Petřín v průběhu 15. století zanikl, neboť v letech 1518 a 1536 byl v seznamu pustých vsí na panství vranovském (ZDB II, str. 159, č. 39, str. 256, č. 49). V polovině 16. století byla ves obnovena a tak došlo k rozlišování obou Petřínů.

2. Počátky osídlení

Vývoj osídlení nelze posuzovat z hlediska dnešní státní hranice mezi Moravou a Rakouskem, neboť počátky osídlení spadají do doby, kdy území na sever od Dunaje bylo osídleno slovanským obyvatelstvem. Starý Petřín se nachází na území, které je na jižní straně do Rakouska otevřené, zatímco na severozápadní a severní straně je odděleno od ostatního moravského území širokým a hlubokým korytem řeky Dyje.

Doklady o slovanském osídlení již v předvelkomoravském období (7.–8. století) byly zjištěny v nedalekém Šafově objevem žárového hrobu (Podborský–Vildomec 1972, 214). Další lokality slovanského osídlení se nacházejí na sever od Starého Petřína. Palliardího hradisko u Vysočan, mohylníky u Vysočan a Uherčic, nálezy ze Starého Hobzí a Dačic dokládají osídlení slovanským obyvatelstvem v období 9. a 10. století. Slovanská sídliště a pohřebiště 9. a 10. století jsou především na přilehlém území rakouského Waldviertelu jak archeologicky tak zejména řadou místních jmen doložena (Kronsteiner 1981, 520–522; Friesinger 1981, 521–526). Slovanské jméno má

také potok Fugnitz, při jehož toku leží ves Dallein. Slovanská jména mají rovněž vesnice v okolí Dalleinu. Jsou to vesnice Starein (1198 Staren), Fladnitz (Blatnice), Kottaun (Chotouň) a Geras (Jeruš). Kromě sídlišť a pohřebišť byla v 9. a 10. století v severním Waldviertelu také dvě opevněná sídla-hradiště a to v Gars Thunau a na lokalitě Sand u města Raabs (Felgenhauer-Schmiedt 2001, 85–105). Z archeologických nálezů ve Waldviertelu zaslouží pozornosti tuhová keramika, která má společné znaky s keramikou vyskytující se na nalezištích jihozápadní Moravy. To svědčí o společné kulturní příslušnosti horního Podyjí a severního Waldviertelu.

Po zániku Velké Moravy na začátku 10. století a po porážce Maďarů roku 955 na řece Lechu u Augspurka se začaly měnit i poměry ve skladbě osídlení na přilehlém území rakouského Waldviertelu. Archeologické nálezy, převážně keramiky, svědčí sice o kontinuitě slovanského osídlení, ale na přelomu tisíciletí se změnila poměry politické. Obnovení Východní marky pod vládou Babenberků znamenalo pro Moravu ztrátu území na levém břehu Dunaje a výboji polského knížete Boleslava Chrabrého se Morava dostala pod nadvládu polskou. Moravané dokonce bojovali v letech 1015 a 1017 na straně Boleslava Chrabrého proti spojencům císaře Jindřicha II. (1002–1024), na jehož straně stáli český kníže Oldřich I. (1012–1034) a Jindřich I. Babenberský (994–1018). Po porážce Poláků markrabě Jindřich Babenberský připojil území na jih od řeky Dyje k Východní marce (Hosák 1960, 68–80), což postihlo patrně i území ve vranovském oblouku Dyje. Na přilehlém rakouském území vznikla hrabství s centry v Raabsu, Hardeku a Perneggu. Připojení Moravy k přemyslovskému knížectví nejpravděpodobněji v letech 1018–1019 znamenalo i novou etapu v dějinách osídlení. Morava byla zpočátku rozdělena na dvě poloviny: olomouckou a brněnskou, ze které se později vydělilo Znojensko. Brněnskou část sousedící na jihu s Němci obdržel Konrád, jenž uměl, jak píše Kosmas, německy. O hranici mezi Moravou a Rakouskem Kosmas uvádí, že „hranice obou zemí nejsou rozděleny lesem ani horami, ani žádnými překážkami, nýbrž říčka jménem Dyje, tekoucí rovinami sotva je rozhraňuje, a tak vždycky v noci zlí lidé navzájem vycházející na lup, pobírajíce dobytek, hubíce dědiny, z obojího národu kofísti sobě činili.“ Snaha knížete Břetislava I. (1034–1055) obnovit hranice staré Moravy v boji s německým králem Jindřichem III. (1039–1056) byla neúspěšná. V důsledku jeho porážky se klade určení hranic na řece Dyji k r. 1041 (Válka 1991, 55). Nově vzniklá hranice vedla Břetislava I. k výstavbě hradů v těsné blízkosti starých slovanských hradišť a to ve Znojmě a na Bítově. Příznivější situace pro změnu hranice nastala za císaře Jindřicha IV. (1056–1106), když markrabě Východní marky Leopold II. (1075–1095) byl v opozici vůči císaři. Tehdy český kníže a od r. 1085 král Vratislav II. (1061–1092), který stál na straně Jindřicha IV., v bitvě u Mailberka r. 1082 Leopolda porazil. I když Vratislav Východní marku krátce obsadil a po smíření Leopolda s císařem mu musel území přenechat, přece se mu podařilo získat zpět k Moravě území v oblouku Dyje u Vranova a také předpolí Znojma a Mikulova. V té době došlo velmi pravděpodobně ke vzniku hradu Vrano-

va, který se poprvé uvádí v r. 1100. Hrad plnil nejen obranné funkce, ale stal se i střediskem panství, ke kterému patřil i Starý Petřín. Pro osídlení jihozápadní Moravy bylo důležité 12. a 13. století, kdy probíhala nejprve vnitřní a později vnější, německá kolonizace. Koncovky místních jmen na -brand, -reuth, -reith a -schlag svědčí o kolonizaci lesního území. Podle kronikáře Jarlocha z Milevska byl důvodem válečné výpravy knížete Soběslava II. (1173–1178) a údělného knížete Konráda Znojemského v r. 1176 spor o pohraniční les, na který si činili nároky jak Čechové tak Rakušané.

Vzhledem k tomu, že místní jména vesnic ve vranovském oblouku Dyje koncovky kolonizačního období nemají, je třeba s jejich existencí počítat již před vlnou kolonizace ve 13. století. Nejstarší písemný doklad z vesnic na Vranovsku mají Jazovice z r. 1228 (CDB II, č. 313, s. 310).

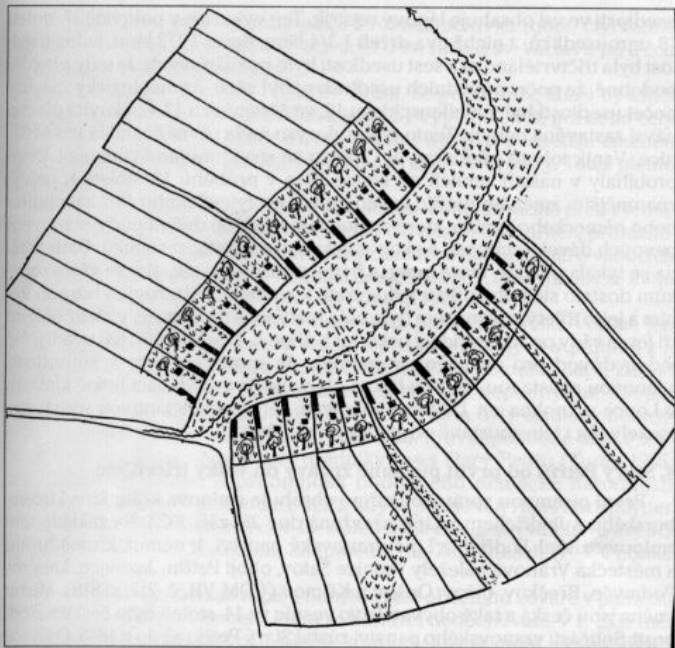
Slovanské osídlení severovýchodního území Waldviertelu je v 9. století doloženo v údolí Kamy se střediskem v Thunau a rovněž na území kolem Hornu, na němž řada vesnic svým názvem prozrazuje slovanský původ. Když v r. 976 se dostali do čela nově založené Východní Marky Babenberkové, došlo k posunu její hranice na sever, k zániku slovanského hradiska v Gars-Thunau a ke kolonizaci tohoto dosud Slovy obyvaného území německým obyvatelstvem.

3. Púdorys vesnice a její vznik

V rámci současného katastru zaujímá Starý Petřín okrajovou polohu. Leží na severovýchodní hranici katastru ve směru k obci Jazovice. Tato poloha je ovlivněna zdrojem vody, která je důležitá jak pro obyvatele vesnice, tak pro zvířata. Ves leží na ploché muldě těsně pod prameništěm potoka, který vsí protéká. Excentrická poloha vesnice v katastru nasvědčuje tomu, že původní katastr byl rozšířen o vesnice zaniklé. Rozšíření katastru směrem jižním bylo v důsledku zániku středověké vesnice Křeslík, jejíž jméno prozrazuje polní trať „Krösingteil“ – křeslický díl a křeslický mlýn. R. 1493 byl Křeslík pustý (Nekuda 1961, 79).

V západní části katastru je trať Tettengst, jejíž původní název byl Todtengst. Podle pověsti stávala v těch místech kaple, do níž lidé chodili podzemními chodbami. F. V. Peřinka (1906, 154) výskyt těchto chodeb ještě na začátku 20. století potvrzuje. Existence podzemních chodeb svědčí o tom, že v těchto místech bylo sídliště.

Na základě archeologického výzkumu zaniklých středověkých vesnic Pfaffenschlagu u Slavonic a Mstěnic u Hrotovic na Třebíčsku byly získány důležité doklady o podzemních chodbách, o jejich umístění v rámci vesnice a o časovém zařazení. Ve Mstěnicích bylo v období 10.–13. století zjištěno sedm komplexů podzemních chodeb (Nekuda 2001, 77–92) a v Pfaffenschlagu byly podzemní chodby součástí dvou usedlostí středověké vesnice, ve kterých plnily funkci sklepů (Nekuda 1975, 90–91). Podzemní chodby se vyskytují rovněž na území Dolního Rakouska. Můžeme tedy považovat za velmi pravděpodobné, že vzniku Starého Petřína na nynějším místě předcházelo starší osídlení v uvedené trati Tettengst. Starší osídlení, předchá-

1. Starý Petřín. Pravděpodobný půdorys vesnice v období středověku. Podle návrhu E. Plessla.

zející vzniku středověké vesnice, bylo zjištěno jak v Pfaffenschlagu tak ve Mstěnicích, kde v rámci sídlištního areálu docházelo k posunu půdorysů jednotlivých osad (Nekuda 2001, 287).

Půdorys Starého Petřína patří svým uspořádáním k pravidelnému typu návsnímu ve tvaru oválnice. Tento půdorys je charakteristický pro vesnice normového typu. Lokace Starého Petřína byla provedena podle předem stanoveného jak půdorysného tak plužinného plánu. Lze právem předpokládat, že původní zástavbu tvořily dvě řady usedlostí orientované štiitem k návsi. Položíme-li si otázku, kolik usedlostí měla ves v době svého vzniku, pak za předpokladu, že šíře jedné parcely činila 36 m, což bylo zjištěno při výzkumu Pfaffenschlagu a rovněž v rakouském Waldviertelu, mohlo být v každé řadě po deseti až dvanácti usedlostech. Nejstarší informaci o počtu

usedlostí ve vsi obsahuje lánový rejstřík. Ten vykazuje v polovině 17. století 19 starousedlíků, z nichž dva drželi 1 3/4 lánu, deset 1 1/2 lánu, jedna usedlost byla třičtvrtělánová a šest usedlostí bylo pololánových. Je tedy pravděpodobné, že počet původních usedlostí nebyl větší. Archeologicky zjištěný počet usedlostí byl v Pfaffenschlagu 16, ve Mstěnicích 17. Čočkovitá plocha návsí zastavěna nebyla. Tento typ půdorysu měla rovněž zaniklá ves Mstěnice. Vznik tohoto půdorysu byl spojen se strukturálními změnami, které probíhaly v našich zemích od konce 12. a v průběhu 13. století. K nejvýznamnějším změnám patřilo zavádění tzv. emfyteutického (též zákupního nebo německého) práva, které znamenalo dědičné držení půdy, stanovení pevných dávek vrchnosti a ekonomickou samostatnost rolníků. Další změna se týkala plužiny, která musela být organizována tak, aby se všem rolníkům dostalo stejného dílu v jedné tratí. V souladu s úhorovým hospodařením a jeho tříletým turnusem byla pole rozdělena na tři tratě, v nichž během tří let se vždy po roce střídaly ozim, jař a úhor. L. Hosák (1967, 63) uvádí ještě jeden důvod pro zavádění trojpolního hospodaření a to v souvislosti s lánovou soustavou. Termín lán se objevuje již v zakládací listině kláštera v Louce u Znojma z r. 1190, což znamená, že vesnice s lánovou soustavou musely mít i této soustavě odpovídající plužiny.

4. Starý Petřín od první písemné zprávy do války třicetileté

První písemnou zprávu o Petříně obsahuje smlouva krále Jana Lucemburského s Jindřichem z Lipé uzavřená dne 28. září 1323. Na základě této smlouvy získal Jindřich z Lipé vranovské panství, k němuž kromě hradu a městečka Vranova náležely vesnice Šafov, obojí Petřín, Jazovice, Lančov, Podmyče, Břečkov, Čížov, Onšov a Křimov (CDM VII, č. 217, s. 818). Místní jména jsou česká a také obyvatelstvo vesnic ve 14. století bylo české národnosti. Součástí vranovského panství zůstal Starý Petřín až do r. 1848. O životě vesnice v období středověku není písemných zpráv. F. V. Peřinka (1906, 15) uvádí pověst o petřínském kostele, který je označován jako jeden ze dvanácti „Zwölferin“ založený již sv. Cyrilem a Metodějem.

První písemná zpráva o kostele je však až z r. 1516, kdy Albrecht Bitovský z Lichtenburka zapsal Artlebovi z Boskovic a jeho dědicům zámek Vranov s jeho příslušenstvím, mezi něž patřil i Petřín s kaplí (ZDB XIX, 3). Jazovice a Nový Petřín byly tehdy pusté. Když získal vranovské panství Petr Čertoryjský z Čertoryj v r. 1558, byl Petřín uveden jako Dolní s kostelem, podacím a mýtem. Nový Petřín byl jmenován jako Meziříčský. Kromě toho bylo tehdy na vranovském panství celkem 11 vesnic pustých.

Název Meziříčský Petřín vznikl v době, kdy vranovské panství patřilo Zdeňkovi Meziříčskému z Lomnice. Ten se snažil panství v té době značně zpustošené obnovit. Proto obnovený Petřín dostal na krátkou dobu název „Meziříčský“. Z doby Zdeňka Meziříčského se zachovala listina z r. 1537, která je nepochybně dokladem poddanských poměrů na celém panství, i když se týkala vesnice Lančova. Podle této listiny měli držitelé lánu platit o sv. Jiří a o sv. Václavu po 15 gr, odvádět půl kopy vajec a 4 dny pěší roboty.

Pololánici měli polovici toho platu a rovněž polovici robot, čtvrtlánici pak jednu čtvrtinu. Podsedci měli odvádět o sv. Jiří a o sv. Václavu po třech gr, 15 vajec a 6 dní pěších robot.

O obnově pustých polí se v listině uvádí, že podsedník, který by chtěl planit pole, má mu to být umožněno a když by vyplanil čtvrt, půl nebo celý lán a mohl těch polí již dobře užívat, má mu být plat podsedka změněn na plat příslušné lánové, půllánové nebo čtvrtlánové výměry. Totéž platilo i o robotách.

Další ustanovení se týkalo předávání statku. Poddaní mohli před rychtářem a jedním konšelem a jedním obecním člověkem buď příteli, příbuznému nebo cizímu svůj statek poručit a za to z každého domu dávali o vánocích jednu slepici. Listinou se upravoval také desátek obilný, místo něhož se mělo platit za jeden mandlík po pěti groších (Zaoral 1975, 30).

V polovině 16. století žilo na vranovském panství ve velké většině jen české obyvatelstvo, neboť názvy vesnic a jména poddaných v půhonu z r. 1561 jsou česká (Jakub Mikšik, Bartoš Babička, Pavel Slezák a další; Zaoral 1975, 36). Příchod německého obyvatelstva byl nepochybně spojen s obnovou zaniklých vesnic. Jazovice a Nový Petřín byly osídleny německými obyvateli kolem r. 1550 (Turek 1985, 222). Pravděpodobně také v této době byla doplněna německými osadníky i ves Starý Petřín (Turek 1985, 223). Nejstarší doklad o přítomnosti poddaného německé národnosti ve Starém Petříně je v půhonu z r. 1522, kdy je jmenován Hans Strosnayder (Turek 1985, 223). O tom, že ves v 16. století měla české obyvatelstvo svědčí i jména polních tratí Poloudělí, Záhumní, na Zahrádkách (F. V. Peřinka 1906, 152).

Do 16. století spadá také zápis o odměňování obecního kováře v pamětní knize zv. „Bandanum-Büchel“, která se bohužel nedochovala. V r. 1535 měl kovář dostávat od kování vozů, pluhů, koní atd., aby se mohl „čestně žít“. Konkrétní odměna není uvedena, ale uvádí se, že taxa je již od starodávna ustanovena (V. F. Peřinka 1906, 155).

V r. 1562 se domáhal desátku ze dvou usedlých ve Starém Petříně vranovský farář Zikmund (V. F. Peřinka 1906, 155). V 17. století je zmínka o Starém Petříně v r. 1614 (smlouva je až z r. 1617) při prodeji vranovského panství Volfovi Ditrichovi z Althanu. Ves je uvedena s kostelním podacím, to znamená, že ve vsi byl kostel a fara. V r. 1535 byl kostel opravován a v místní pamětní knize byl z toho roku výkaz, kolik který sedlák dal na jeho opravu (V. F. Peřinka 1906, 155).

Za války třicetileté byl kraj několikrát postižen. Hned na začátku třicetileté války v letech 1618–1621 procházela vojska stavovská a císařská, v r. 1623 poničila Podýjí vojska sedmihradského knížete Gábora Bethlena. Po porážce stavovského povstání bylo postiženo konfiskací i panství vranovské, neboť Volf Dětrich byl evangelík a švagr vůdce stavovského povstání Matyáše Thurna. Vranovské panství tehdy získal Volfův bratr Michal Adolf, který stál na straně císaře (Zaoral 1975, 49). Nejvíce postiženo bylo vranovské panství v letech 1641 a 1645, kdy v kraji řádilo švédské vojsko. Zvláště v r. 1645, kdy

Doff Maxirent

Factor

Eacs abmcheidung
nachs befristet zu

1. Jahr		2. Jahr		3. Jahr	
R _z	Stk	R _z	Stk	R _z	Stk

Chartoc Latuer

Stück

Strom Mühlhau 1750, ein 1/2 Lanox
gewesem, selbet in ein ganz
Laf

	- 9	36	- 36		
--	-----	----	------	--	--

Zugbar

	- 2	2	6 ^{1/2}	- 2	6 ^{1/2}
--	-----	---	------------------	-----	------------------

Strom Mühlhau, vor Danadilt
Dang, 1/2 1750, ein 1/2 Lanox
gewesem, selbet in ein ganz
Lan

	- 9	36	- 36		
--	-----	----	------	--	--

Zugbar

	- 1	1	1	- 1	1
--	-----	---	---	-----	---

Strom Mühlhau, vor 1750, ein 1/2 Lanox
gewesem, selbet in ein 1/2 Lanox
ganzem Laf

	- 9	36	- 36		
--	-----	----	------	--	--

Zugbar

	- 1	1	1	- 1	1
--	-----	---	---	-----	---

Strom Mühlhau, vor Danadilt, vor
1750, ein 1/2 Lanox gewesem, selbet
in ein ganzem Laf

	- 9	36	- 36		
--	-----	----	------	--	--

Zugbar

	- 1	3	1	- 3	1
--	-----	---	---	-----	---

Strom Mühlhau, vor Danadilt, vor
1750, ein 1/2 Lanox gewesem,
selbet in ein ganzem Lan

	- 9	36	- 36		
--	-----	----	------	--	--

Zugbar

	- 1	4	- 4		
--	-----	---	-----	--	--

1/2 f. Latus

	5	5	189	2 ^{1/2}	189	2 ^{1/2}		
--	---	---	-----	------------------	-----	------------------	--	--

2. Lánový rejstřík Starého Petřina z r. 1672.

Švédové dobývali vranovský hrad, znamenala dlouhá přítomnost vojska rabování, rekvírování obilí a zvířat, požáry a násilí vůči obyvatelstvu vesnic (Zaoral 1975, 49–50).

5. Od poloviny 17. století do r. 1918

Situaci po třicetileté válce dokumentuje lánový rejstřík od první lánové vizitace r. 1656/57 do druhé lánové vizitace 1672. Ve Starém Petříně bylo celkem 38 usedlíků, z toho 19 bylo starých usedlostí, které přečkaly třicetiletou válku a byly obydlené, za války zpusťlo osm usedlostí a byly opět osazeny. Nově pusté byly po r. 1657 tři usedlosti a to půllán, který držel Petr Prosenpauer, další byla čtvrtlánová usedlost Georga Schirmla a třetí byl domkař bez polí Hans Nitz. Všichni tři pro chudobu grunty opustili. 19 poddaných mělo usedlosti o výměře jednoho lánů. Lán měl ve Starém Petříně výměru 72 měřic, a to po 36 měřicích v 1. a 2. třídě. Pololány byly čtyři po 18 měřicích v 1. a stejně tolik ve 2. třídě. Tři přespolní z Nového Petřína hospodařili na 40 měřicích a to po 20 v 1. a 2. třídě. Nově osedlých po r. 1657 bylo 6 celoláníků, dva pololáníci a dva čtvrtláníci. Nové kopaniny o celkové výměře po 59 měřicích v 1. a 2. třídě obhospodařovalo 17 poddaných. Kromě toho bylo u lánových usedlostí několik měřic svobodných nebo činžovních polí.

Jména v lánovém rejstříku svědčí o tom, že ves byla po třicetileté válce osazena německým obyvatelstvem. Snad jen Pavel Smetáček, Václav Vicenc a jeho předchůdce Leonard Slabý připomínají svými jmény domácí původ. Roční platy poddaných ve Starém Petříně činily 68 zl, 50 gr a 4 d, 82 slepic a 1032 vajec (Zaoral 1975, 68–69).

Po třicetileté válce je zpráva o petřínském kostele z r. 1667 ve vizitačním protokole děkanském, že kostel byl zasvěcen Sv. Janu Křtiteli a že měl tři znesvěcené oltáře (V. F. Peřinka 1906, 152).

Fara v průběhu třicetileté války zanikla a Starý Petřín patřil k farnosti šafovské. Petřínští měli za povinnost dodávat kostelu a kaplanovi ročně 12 fůr dřeva a 26 zlatých. Za to měl šafovský farář každou třetí bohoslužbu sloužit ve Starém Petříně. Jazovičtí měli kostelu ve Starém Petříně poskytovat pěší i potahovou robotu (Šafov 2001, 41). V r. 1733 představoval desátek šafovské faře asi 100 zl ročně a 18 měřic ovsu. Fara ve Starém Petříně existovala ještě v r. 1618. V r. 1795 byl Starý Petřín vyfařen ze Šafova. Ve Starém Petříně byla zřízena fara v domě č. 23, k níž přináležel Nový Petřín a Jazovice. Kaple připomínaná v r. 1516 je pravděpodobně presbytář se sakristií nynějšího kostela. R. 1785 byl z výtěžku zrušených klášterů zřízen náboženský fond, který podporoval rozšíření far a výstavbu kostelů. Stavbu kostela ve Starém Petříně financoval petřínský rodák Markl, měšťan v dolnorakouském Retzu. Věž kostela stavěl znojemský zednický mistr Rabel (Wolny 1837, 206). Kostel byl zasvěcen umírajícímu Spasiteli. Nová budova fary byla postavena v r. 1806.

Škola je doložena ve smlouvě obce s učitelem již v r. 1674. Učitel měl za zvonění a obecní písařství 12 zl ročně od obce a z každého domu čtvrt (měřice) žita. V obecních zápisech se uvádí, že učitel měl vykonávat písař-

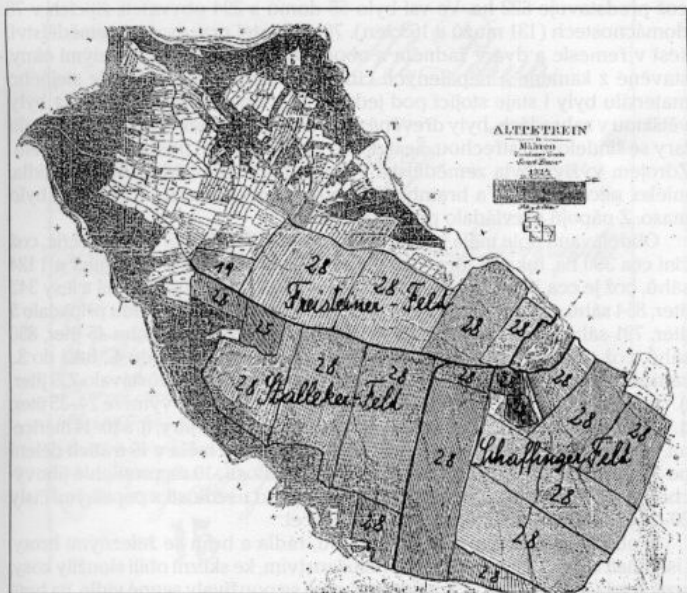
ské práce po domích a od psaní svatebních smluv, že mu přísluší „poctivá záplata“. Za psaní vysvědčení sousedé platit nemají. Smlouva se odvolává na staré zvyklosti a na stará práva, což opravňuje k tomu, že škola byla ve vsi již dříve. Od r. 1785 měl učitel ještě nárok na 3 kr z každého domu za natahování kostelních hodin.

V roce 1691 měl Starý Petřín 205 obyvatel. Budova školy se v r. 1809 zřítla. Tehdejší učitel Ferdinand Straucher bydlel v domě čp. 36. Náboženský fond věnoval na stavbu nové školy 900 zl, a tak mohlo být v r. 1810 započato s její výstavbou. Částka však nestačila a tak teprve po získání dalších 1400 zl byla škola v r. 1817 dokončena. Byla to jednotřídka. Přístavba se uskutečnila v r. 1892 za 4 500 zl a škola se mohla rozšířit na dvojtřídní. V r. 1742 za války o rakouské dědictví bylo vranovské panství rovněž zasaženo prusko-saskými oddíly. Hospodářská situace Rakouska se po prohrané válce zhoršila a byly hledány cesty ke zvýšení příjmů reformou daňové soustavy. Proto došlo k pořízení nového katastru, který byl ukončen r. 1747. Podle tereziánského katastru moravského bylo ve Starém Petříně 1 696 měřic 6 achtelů orné půdy, 7 měřic zahrad, 12 měřic a 7 achtelů tvořila lada a 60 měřic bylo pustých. Z luk se sklízelo tři a čtvrt fúry sena. Obecní lesy zaujímaly 95 měřic a 5 achtelů.

3. Starý Petřín. Půdorys vesnice z r. 1824.

Podle tereziánského katastru bylo ve Starém Petříně 17 celoláníků, z nichž pět hospodařilo s koňmi a 12 s voly, 5 pololáníků, 6 čtvrtláníků a 4 domkaři. Celoláníci robovali s párem koní nebo volů 3 dny týdně, pololáníci s jedním volm 3 dny, čtvrtláníci měli pěší robotu rovněž 3 dny, domkaři pěší 2 dny a chalupníci jeden den. Počet berních lánů byl devět. Další informace o stavu vesnice, výnosu obilovin a daňovém zatížení jednotlivých usedlostí poskytuje Josefský katastr z r. 1771. Výměry pozemků jsou uvedeny v jitrech a sázích a výnosy obilovin v měřících. Pro snadnější srovnání jsou výměry v tabulce č. 5 uvedeny v měřících a měřice obilovin přepočteny na kg. Počet jednolánových usedlostí je stejný jako v r. 1743, zmizelo však šest pololánů a přibýlo šest usedlostí s výměrou nad jeden lán. Usedlostí s třičtvrtě lánovou výměrou má Josefský katastr pět, čtvrtlán jeden a osm domkařů. Sklizeň obilí jednolánové usedlosti, např. č. 3 o výměře 70 měřic, vykazuje následující množství obilí: dvě měřice pšenice, 74 měřic žita, tři měřice ječmene a 71 měřic ovsa. Přepočteno na litry a kg, jedná se o 123 l pšenice, tj. cca 98

4. Katastr Starého Petřína z r. 1824 rozdělený do tří tratí: frejštejské, stálecké a šafovské.

kg, o 4 550 l žita, tj. 3 185 kg, o 184 l ječmene, tj. cca 86 kg, o 4 365 l ovsa, tj. 2 064 kg. Finanční hodnota uvedené produkce obilí představovala 138 zl a 34 kr. Daňové zatížení usedlosti č. 3 činilo 15 zl. Při trojpolním hospodaření ležela jedna třetina půdy ladem, proto celkovou výměru obhospodařované půdy je nutno o jednu třetinu zmenšit. Jednolánová usedlost pak osévala cca 47 měřic, tj. necelých 10 ha. Na pšenici a ječmen připadalo cca 0,3 ha, zbývající plocha byla oseta zpoloviny žitem a ovsem. Odečteme-li od celkové sklizně jednu čtvrtinu na setbu pro příští rok, měla jednolánová usedlost k dispozici k výživě rodiny a zvířat 75 kg pšenice, 2 400 kg žita, 63 kg ječmene a 1 550 kg ovsa.

Panský dvůr byl v Novém Petříně. Po zrušení nevolnictví majitel vranovského panství dal dvůr do dědičného nájmu a zavedl rovněž převod robot na peněžní dávky. Na přelomu 18./19. století byl kraj znovu postižen průtahy ruských a francouzských vojsk.

Obraz obce v polovině 19. století zachycuje stabilní katastr, podle kterého se vyměřovaly daně z půdy a domů. Katastr zachycuje údaje z r. 1843 (MZA v Brně, D 8). Území obce zaujímal 1362 jiter a 815 sáhů, tj. 3 113 měřic, což představuje 622 ha. Ve vsi bylo 55 domů s 294 obyvateli, žijících v 78 domácnostech (131 mužů a 163 žen). 70 obyvatel pracovalo v zemědělství, šest v řemesle a dva v žádném z obou. Domy byly nízké s malými okny, stavěné z kamene a nepálených cihel. Krytinou byly došky. Ze stejného materiálu byly i stáje stojící pod jednou střechou s obydlím. Stodoly byly většinou v zahradách, byly dřevěné a kryté došky. Poněkud lepší bylo obydlí fary se šindelovou střechou. Šest domů bylo v té době poškozeno požárem. Zdrojem výživy byla zemědělská výroba, takže převládala moučná jídla, mléko, něco zeleniny a brambory. Jen o nedělích a větších svátcích bylo maso. Z nápojů převládalo pivo a něco vína.

Obdělávaná pole měla výměru 852 jiter a 1 191 sáhů, tj. 1 948,5 měřic, což činí cca 390 ha, luka 33 jiter a 626 sáhů, tj. cca 19 ha, zahrady 5 jiter a 1 124 sáhů, což je cca 13 měřic, pastviny 77 jiter a 185 sáhů, což je 35 ha a lesy 342 jiter, 854 sáhů, což představuje na 157 ha. Na neobdělanou půdu připadalo 5 jiter, 791 sáhů, tj. cca 12 měřic, rybníky a potoky měly plochu 45 jiter, 856 sáhů, což představuje plochu o 21 ha. Pole byla zařazena do 4., luka do 3., zahrady a lesy do 2. a pastviny do 1. bonitní třídy. Ladem zůstávalo 239 jiter, tj. cca 109 ha půdy. Ve vsi bylo 28 tříosminových láníků o výměře 24–35 jiter, tj. 13,8–20 ha (Dreiachtellöhner), dva dominikalisté s 4–6 jitry, tj. s 10–14 měřicemi, 23 domkařů, fara a škola. Také příslušná plužina měla v 19 tratích dělení po 28 pásech. Na SZ straně návsi bylo 13 usedlostí, 10 na protilehlé jihovýchodní a 5 uvnitř návsi s různou šíří parcel. Jen usedlosti s popisnými čísly 20–24 a 26–32 měly téměř stejnou šíří parcel.

K obdělávání půdy se užívalo pluhu, rádlu a bran se železnými hroty. Usedlosti byly vybaveny vozy s příslušenstvím, ke sklizni obilí sloužily kosy, srpy, k mlácení obilí cepy. K nakládání sena se používaly senné vidle, na hnůj pak hnojné vidle.

Z obilí se pěstovalo: pšenice, žito, oves, hrách, z okopanin brambory.

Land Mähren.
Kreis Znaim.

Schätzungs-Dist. N. 10
Steuerbezirk Fraun.

4

Catastral-Schätzungs-Elaborat
der

Gemeinde Alt Petřín

Einleitung

§ 1.

Die Gemeinde Alt Petřín liegt an der Topographie
des Ufers der Elbe nicht dem Markts Fried-
stein des Districts Wagnersfeld, und der an ent-
gegengelegten Ufer am böhmischen Gebirge
des Klotzberg-Plattens und von der Kirchhof-
Zwanzig auf die 4 Meilen entfernt. Der
Gebiet bildet, im Hinblick der fünften Feld
und einer kleinen Abzweigung im Norden aus
der ganzen Elbe auf die rechte Uferseite
als die südliche Seite gemeinlich fast abgesehen ist der

1840 15

Výnosy obilovin byly malé, protože půda byla nedostatečně hnojena. Nizký stav dobytka souvisel s nedostatkem luk. Celkový stav zvířat ve vsi čítal: 3 koně, 66 volů, 59 krav, 52 jalovic, 124 ovcí, 48 prasat. Na jednu usedlost připadalo: 4 volí, 2 krávy, 2 jalovice, 6 ovcí a 2 prasata. Kromě zemědělských prací sloužili koně také k povoznictví. Pole byla obdělávána většinou volskými potahy. Přebytek obilí prodávali rolníci židům v Šafově nebo na trhu. Kromě členů rodiny pracovali v usedlostech také čeledíni a děvečky. Ve druhé polovině 19. století vzniklo v obci i několik spolků, a to pro pěstování chrámové hudby od r. 1884, spolek zemědělský od r. 1888 a sbor dobrovolných hasičů v r. 1900. K mletí obilí byly k dispozici stále dva mlýny, v r. 1908 vznikla i pila a r. 1908 ještě výrobná lihovin. V r. 1890 byla vybudována silnice ze Šafova do Starého Petřína.

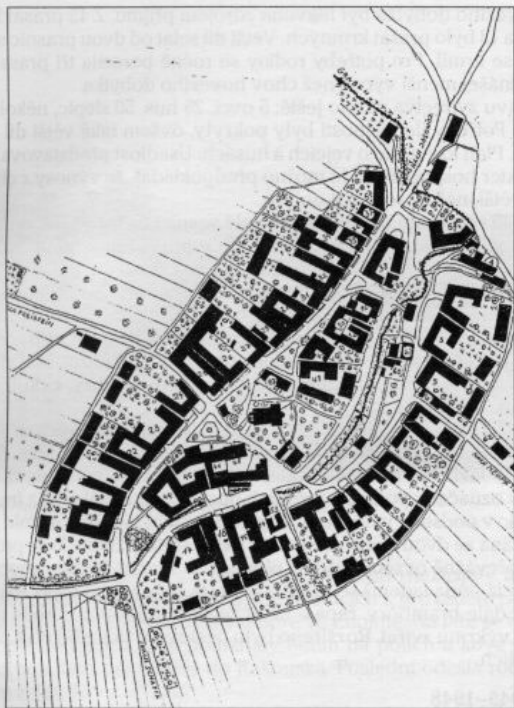
V první světové válce padlo ze Starého Petřína osm mužů.

6. Období 1918–1945

Vznik ČSR nepřijali obyvatelé obce s nadšením. Bylo přerušeno do té doby přímé spojení s rakouským územím a v obci se vytvořila česká menšina. Po překonání převratových let se petřínští obyvatelé smířili s novou situací a věnovali se hospodaření, případně řemeslu. Z výsledku voleb v letech 1929 a 1935 vyplývá, že většina obyvatel 140 ze 172 voličů volila rolnickou stranu Bund der deutschen Landwirte, 17 Křesťanskou stranu lidovou – Deutsche christlich soziale Volkspartei a jen devět občanů dalo své hlasy Německé národní straně – Deutsche National Partei. Československá strana národně socialistická získala pět hlasů. Protože německá národní strana byla zrušena, získávala na síle v ČSR Henleinova sudetoněmecká strana – Sudetendeutsche Partei, avšak ve Starém Petříně získala ve volbách r. 1935 jen 20 hlasů. K podpoře zemědělců vznikla v r. 1924 záložna. Od r. 1927 spojovala oba Petříny silnice.

Události roku 1938 dolehly plnou mírou na Starý Petřín. Na základě mnichovského diktátu se stal 9. října 1938 součástí německé říše. Vedení obce převzal rolník Hans Mank z č.p. 22, člen SdP a NSDAP. Starý Petřín spolu s Novým Petřínem a Jazovicemi vytvořily správní jednotku pod názvem Petřein, jež patřila k landtratu Znojmo. Když vypukla 1. září 1939 druhá světová válka, narukovalo z Petřína 45 mužů, z nichž devět padlo. Protože učitel z Jazovic musel narukovat, chodily děti z Jazovic do Petřína, takže dvojtřídku měla 75 žáků, které vyučovaly dvě učitelky. V květnu 1945 měla obec 222 obyvatel. Z toho bylo 194 osob německé národnosti a 28 bylo cizích státních příslušníků, hlavně z Polska, Ukrajiny a Běloruska. Jednalo se převážně o válečné zajatce. Děti a mladistvých bylo 65, dospělých 129. V zemědělství pracovalo 109 osob, řemeslu se věnovalo 15 osob. Ve vsi byl učitel, farář a tři dělníci. 22 usedlostí mělo výměru nad 10 ha, 5 usedlostí hospodařilo na 5–10 ha a 12 bylo domkařů.

Příklad o provozu zemědělské usedlosti č.p. 13 v r. 1945 zaznamenal E. Plessl podle výpovědi Františka Filipského, syna majitele usedlosti do r. 1945. Tato usedlost patřila k největším ve vsi. Hospodařila na 18 ha orné

6. Starý Petřín. Púdorys obce z r. 1945.

půdy, měla 2 ha lesa a 0,5 ha luk. 18 ha polí se nacházelo v 26 tratích, cestami a silnicí byly rozděleny na 5 parcel. Tímto systémem dělení měla tato usedlost v každé trati pás pole. Trateř byly rozděleny na 28 pásů. Majitelé těchto pásů se nazývali „osmadvacátníci“. Kromě polí měla usedlost dvě malé luční parcely.

Stav dobytka v r. 1945 odpovídal obhospodařované ploše 18 ha. Tato usedlost měla 15 kusů hovězího dobytka, z toho 6 krav, 4 voly a 9 jalovic. Voly sloužili jako tažná síla. Byli používáni ke všem pracím na poli a k zápřahu. Po několika letech byli prodáváni jako krmní voly. Stejně tak byly po dvou letech prodávány jalovice. Mléko od šesti krav bylo dodáváno do mlékárny.

Chov hovězího dobytka byl hlavním zdrojem příjmu. Z 15 prasat byly dvě prasnice a 13 bylo prasat krmných. Větší díl selat od dvou prasnic se prodal a zbytek se krmil. Pro potřeby rodiny se ročně porazila tři prasata. Chov prasat přinášel menší výnos než chov hovězího dobytka.

Do stavu zvířectva patřilo ještě: 5 ovcí, 25 hus, 50 slepic, několik kačen a králíků. Potřeby domácnosti byly pokryty, ovšem také větší díl drůbeže se prodal. Platí to zvláště o vejcích a husách. Usedlost představovala smíšený charakter hospodaření. Je možno předpokládat, že výnosy z chovu zvířat byly větší, než z produkce obilí.

V r. 1945 spočívalo zemědělství v celé vesnici na tažné síle zvířat. Ve vsi nebyl ani jeden traktor. Zemědělské práce prováděli v menší míře koně, většinou však volí. Menší usedlosti – zejména domkaři, používali k zemědělským pracím krávy. Z 25 usedlostí používalo koně 7, v dalších 18 usedlostech byli tažnou silou volí.

Vybavení usedlosti č.p. 13 zemědělskými stroji bylo v r. 1945 následující: jedna mlátička (rok výroby 1939), jeden oborávač, secí stroj, žací stroj, shrabovač, vyoravač brambor, kultivátor, dva pluhy, tři vozy, cirkulárka, mlýnek, elektromotor o 10 PS.

Válečná léta znamenala zdržení v zavádění motorizovaných strojů. Ve vsi nebyl jediný traktor, o žních usnadňovaly práci jen tři samovazače. K mlácení obilí bylo používáno mlátiček. Katastr obce byl stále rozdělen do tří tratí, které byly označeny podle sousedních obcí šafovská, stálecká a frejštejnská pole. Byl to v podstatě vylepšený trojpolní systém bez úhoru. Pole pro ozim byla osévána ze dvou třetin pšenicí a z jedné třetiny žitem. Pole pro jař byla osévána převážně ovsem a menší plocha ječmenem. Na tzv. úhoru (do 19. století ležela půda ladem) se sklízela jetel (ta byla zasévána již rok předem do ovsu), dále brambory, řepa a něco zeleně na krmení. Úroda na úhoru sloužila k výkrmu zvířat. Rozšířeno bylo pěstování stejného obilí na jednotlivých polích.

7. Léta 1945–1948

Sovětská vojska protáhla Petřínem dne 9. 5. 1945, ale ve vsi se nezdržela. Vedení obce převzal Jan Leinberger z č.p. 39, který byl české národnosti. Ve správě mu pomáhal Konrád Pold z č.p. 48, který byl starostou za 1. republiky do příchodu Němců v r. 1938 a nebyl členem NSDAP. Začátkem června, kdy přicházeli první osídlenci, převzal vedení obce komisař Žák z Moravských Budějovic. První odsun německého obyvatelstva z Petřína byl proveden už v květnu a to směrem na Šafov. Jednalo se o obyvatele, kteří byli členy NSDAP. Za 18 dnů pak následoval odsun dalších obyvatel. Náhle museli všechno opustit, svůj rodný dům, rodnou ves, pole, která po staletí obdělávali, přátele, rozloučit se se vším, co těžkou prací budovali. Na cestu se mohli vydat se 40 kg zavazadlem, na cestu, o níž nevěděli, kde a jak skončí. Ve vsi zůstalo 10 německých rodin, jejichž příslušníci nebyli členy nacistické strany. Jednalo se o tyto rodiny: Schopf č.p. 9, Stohl č.p. 15, Schön č.p. 45, Seifert č.p. 46, Pold č.p. 48, Seifert č.p. 31, Neunteufel č.p. 32, Stohl č.p. 38, Coufal č.p.

7. Starý Petřín. Pohled od severu. Foto V. Nekuda 2002.

40 a Theurer č.p. 53. Tyto rodiny však v Petříně dlouho nezůstaly. Byly v říjnu 1945 soustředěny na státním statku v Jevišovicích k provádění podzimních prací. Zimu prožili členové rodin v tábore ve Znojmě. Na jaře se tyto rodiny vrátily opět do Petřína, aby pomáhaly lidem na polích a když si vyřídily potřebná povolení, odcházely do Rakouska. Poslední odešla rodina Neunteufelova z č.p. 32 v r. 1947.

Po odsunu německého obyvatelstva přišli do vsi noví osadníci, kteří převzali usedlosti včetně dobytka a hospodářského náčiní. Noví osadníci přicházeli z různých krajů z vnitrozemí, nejvíce z nejbližšího Znojemska, Jihlavska, ale i z Čech, Slováků a Slováků. Ne všichni však měli v úmyslu trvale se v obci usadit a věnovat se náročné práci v zemědělství. Mnohé do vesnice přivedla vidina rychlého nabytí majetku a po jeho získání ves opustili. Takových případů bylo ve Starém Petříně celkem 16. Většina však byla těch, kteří s novým domovem spojili natrvalo svůj další život.

Systém plužiny se v počátku rovněž neměnil. Teprve v r. 1947 došlo k novému uspořádání scelením. V této souvislosti bylo nutné vybudovat nové cesty. Původních 1292 polních parcel bylo upraveno na 292 parcel. 37 usedlostem bylo přiděleno 13–14 ha půdy. Číslo domů těchto 37 usedlostí byla vyznačena také na nově uspořádaném katastru. Jako příklad byla zvolena usedlost s číslem 2. Tento majitel měl 6 parcel orné půdy o výměře 13,96 ha. Osm usedlostí (č. 45, 48, 49, 50, 51, 54, 56, 57) mělo jednu parcelu

8. Starý Petřín. Budova fary. Před farou část požární nádrže. Foto Z. Kolman 1999.

9. Starý Petřín. Obecní úřad. Foto Z. Kolman 1999.

poli v nejzápadnější části katastru. Jednalo se o nezemědělské přistěhovalce, kteří neměli žádné pole v katastru výkonných zemědělců. Obzvláště velká byla plocha polí s označením NPF (Národní pozemkový fond). Patřilo mu 22 parcel s celkovou plochou 30,92 ha. Lesní plochy byly označeny číslem 37.

V prosinci 1945 se ujala vedení obce Místní správní komise. Jejími členy byli: Antonín Tatiček, předseda; Antonín Kovář, 1. místopředseda; Pavel Šulek, 2. místopředseda; Jakub Veselý, Josef Kučera a Antonín Tůma. Náhradník Josef Šenolt.

Výsledek voleb 26. 5. 1946: 111 voličů odevzdalo 54 hlasů (48,6 %) KSČ, 45 ČSL (40,5 %), 10 Sociální demokratické straně (9,0 %) a 2 Národně socialistické straně (0,9 %). Na základě těchto voleb byl 5. července 1946 ustaven 1. MNV v tomto složení:

Miroslav Tatiček, předseda, č.p. 3, ČSL
Leopold Jirků, č.p. 33, KSČ
Stanislav Koubek, č.p. 58, KSČ
Matěj Klubal, č.p. 9, KSČ
Emil Krutiš, č.p. 49, KSČ
Jan Marek, č.p. 44, KSČ
Josef Šenold, č.p. 29, KSČ
Josef Vyplašil, č.p. 2, ČSL
Stanislav Záboj, č.p. 48, ČSL
Antonín Zadražil, č.p. 12, ČSL
František Liška, č.p. 22, ČSD

Vývoj politických událostí po r. 1945 byl ve znamení růstu členstva Komunistické strany, která obsadila klíčová ministerstva. Zejména ministerstvo zemědělství bylo pro komunisty důležité, neboť právě nově příchozí do pohraničí měli nabýt přesvědčení, že díky KSČ jsou jim přidělovány domy a půda po odsunutém německém obyvatelstvu. Z výsledků voleb v r. 1946 ve Starém Petříně je zřejmé, že KSČ zde sice byla nejsilnější stranou, ale poměrně silné zastoupení získala i ČSL, která byla v té době jedinou nesocialistickou stranou, do níž právě zemědělci vkládali naděje na ochranu soukromého majetku a podnikání.

8. Období po únoru 1948

Únorové události r. 1948 jako lavina se rozlily i do nejzapadlejších míst republiky a daly moc těm, kteří byli členy KSČ.

Již 1. 3. 1948 byl ve Starém Petříně ustaven místní akční výbor Národní fronty, jehož předsedou se stal Josef Tůma, člen KSČ. MNV složený na základě voleb v r. 1946 byl rozpuštěn a noví členové MNV byli členové KSČ a Československé sociální demokracie.

Složení nového výboru:

1. František Štěpanovský, předseda, KSČ, č.p. 16
2. Josef Kaidl, místopředseda, soc. dem., č.p. 20
3. Josef Struhař, člen rady, soc. dem., č.p. 38

10. Starý Petřín. Základní škola. Foto V. Nekuda 2002.

11. Starý Petřín. Mateřská škola. Foto Z. Kolman 1999.

4. Matěj Klubal, člen rady, KSČ, č.p. 9
5. Josef Šenold, člen rady, soc. dem., č.p. 29
6. Antonín Zadražil, člen rady, soc. dem., č.p. 12
7. Stanislav Koubek, člen, KSČ, č.p. 58
8. Jindřich Vodička, člen, KSČ, č.p. 50
9. František Sedláček, člen, KSČ, č.p. 4
10. Jaroslav Komenda, člen, soc. dem., č.p. 25
11. Pavel Šulek, člen, KSČ, č.p. 26
12. Leopold Jirků, člen, KSČ, č.p. 7

Komunistické převzetí moci se brzy projevilo zejména v pohraničním pásmu, kam bylo možno od r. 1950 vstoupit jen na propustku.

Důvěra rolníků v KSČ, kteří převzali usedlosti, byla brzy otřesena, neboť už v únoru 1949 vstoupil v platnost zákon o jednotných zemědělských družstvech. A tak v rozporu v té době s platnou ústavou zahájila KSČ proces násilné kolektivizace. Ani ve Starém Petříně tomu nebylo jinak. Přes nezájem rolníků byl již 10. dubna 1949 ustaven přípravný výbor JZD, jehož předsedou se stal Leopold Jirků, kovář z č.p. 7. V důsledku soustavného nátlaku a zdůrazňováním výhod společného hospodaření byly v r. 1950 provedeny společné žně a stejně tak i následné podzimní práce. Od 1. 8. 1950 bylo ustaveno JZD podle provozního řádu III. typu. Prvním předsedou družstva byl Jindřich Vodička. Družstvo mělo 57 členů, 35 mužů a 22 žen.

Výměra společně obhospodařované půdy činila 477 ha, z toho 412 ha byla orná půda. Po společném hospodaření následovalo v červnu 1951 společné ustájení hovězího dobytka v usedlosti č.p. 2 a vepřového dobytka v usedlostech č.p. 7 a 29. Koně zůstali v původních usedlostech. Výsledek hospodaření však byl tak špatný, že peníze za odpracované jednotky nemohly být vyplaceny. Družstevníci dostali odměnu za práci jen v naturáliích. O rok později byla hodnota pracovní jednotky 2,82 Kč, zatímco podle plánu měla činit 102 Kč. Není divu, že během roku vystoupilo z JZD 15 členů se 14 usedlostmi. Hodnota pracovní jednotky v r. 1953 klesla na 1,33 Kč.

Od r. 1952 byl předsedou družstva Pavel Švrček. Po odchodu 15 členů klesla výměra orné půdy na 193 ha. O několik ha větší plochu (199,37 ha) měli soukromě hospodařící rolníci. JZD sdružovalo 16 usedlostí s 32 členy (19 mužů a 13 žen). 12 záhumenků mělo výměru 7,11 ha, tj. něco přes půl ha na člena. Rolníkům, kteří z družstva vystoupili, musela být vrácena nejen půda, ale i živý inventář.

V r. 1954 to bylo 63 kusů hovězího a 46 kusů vepřového dobytka. V r. 1954 postavilo družstvo nový kravín pro 50 kusů dobytka v č.p. 2. Drůbežárny pro 1000 kusů byly postaveny již v r. 1951–52. Z mechanizačních prostředků mělo družstvo k dispozici jeden traktor, jeden secí stroj, 4 elektromotory, 3 samovazy, 3 mlátičky, jeden šrotovník a 8 povozů. Situace v JZD měla dopad i na vedení obce. od začátku roku 1951 neměl MNV předsedu. Nutné úřední záležitosti vyřizoval místopředseda Stanislav Záboj, a to do 14. září 1951. Údajně pro špatnou pracovní morálku družstevníků byl

12. Starý Petřín. Kulturní dům. Foto Z. Kolman 1999.

13. Starý Petřín. Nová výstavba řadových bytůvek. Foto Z. Kolman 1999.

do vedení obce jmenován vládní komisař Zdeněk Pekárek ze Znojma. Ten jmenoval správní komisi ve složení: Jan Švrček, Rudolf Pavelka, Rudolf Smutný, František Štěpanovský, Josef Kubíček, Jindřich Vodička.

Vzhledem k tomu, že stále bylo v platnosti válečné přidělové hospodářství, komise rozhodla, že ti, co nechodí do práce (tj. ti, co nechtěli v družstvu pracovat), nedostanou potravinové lístky. Komisaře Pavelku vystřídal od 11. října 1951 nový komisař Antonín Fiala, který úřadoval do 13. 1. 1952, kdy byl ustaven nový MNV s předsedou Františkem Zemánkem.

Soukromě hospodařící rolníci byli vystaveni nátlakovým metodám jako vyměření vysokých dodávek zemědělských produktů (masa, mléka, vajec, obilí) a postihy za jejich neplnění, zákaz porážení dobytka. Proto nepřekvapí, že v r. 1957 se stali členy JZD poslední soukromě hospodařící rolníci. Družstvo mělo 55 členů, předseda od r. 1957 byl Josef Fikar.

K nové změně v životě obce došlo v r. 1960, kdy oba Petřiny se sloučily v jednu obec a rovněž obě JZD se sloučila od 1. ledna 1961. Sloučená družstva měla 138 členů a hospodařila na 1073 ha zemědělské půdy, z toho 934 ha byla orná půda.

K podstatné změně v družstevním hospodaření došlo k 1. 1. 1975. Pět sousedních obcí vytvořilo spolu se Starým Petřínem velkozemědělský podnik. Jednalo se o katastry Starý Petřín, Nový Petřín, Stálky, Podhradí n. D. a Šafov. Sídlo tohoto podniku s názvem Pokrok bylo ve Starém Petříně. Toto družstvo hospodařilo na 1900 ha. Z toho bylo 1364 ha orné půdy, zbytek 557 ha byly louky, rybníky, bažiny a lesy. 1921 ha patřilo do státního statku.

Slučování JZD se opatřením z r. 1975 nezastavilo a již o rok později bylo JZD Pokrok ve Starém Petříně rozšířeno o JZD Korolupy-Oslnovice. JZD Pokrok po tomto sloučení hospodařilo na 2 682 ha zemědělské půdy a mělo na 145 členů. Další změna nastala v r. 1981, kdy na základě politického rozhodnutí a na nátlak tehdejších okresních orgánů přešlo družstvo ke Státnímu statku Lesná. Tak byl vytvořen jeden z velkých závodů Státního statku Lesná, k němuž patřily katastry obcí Jazovice, Starý Petřín, Nový Petřín, Šafov, Stálky a Podhradí nad Dyjí.

9. Pád železné opony

Změny po pádu komunismu pronikly i do života vesnice. Po svobodných volbách stanul v čele obce opět starosta. Stal se jím Pavel Zpěvák. V okolí vesnice přestalo existovat zakázané pásmo a byly odstraněny ostnaté dráty na nedaleké hranici. Největší změna v životě vesnice nastala v zemědělské výrobě.

Po roce 1990 docházelo postupně k rozpadu Státního statku. Na půdě v obvodu obce Jazovice vznikl v r. 1992 Agrosev, s.r.o. Na ostatní půdě v katastrech obcí Starý Petřín, Nový Petřín, Šafov, Stálky a Podhradí nad Dyjí vzniklo družstvo vlastníků ZD Petřín. Toto družstvo hospodařilo na 1 800 ha půdy a mělo 63 členů a zaměstnanců.

V dalších letech docházelo ke změnám ve způsobu hospodaření především v živočišné výrobě. Pro ZD Petřín to znamenalo postupné zrušení cho-

Přehled hospodaření v letech 1993–2003

Rostlinná výroba

	r. 1993	r.2000	r.2003
Obiloviny	914 ha	1213 ha	1357 ha
Luštěniny	153 ha	x	x
Ozimá řepka	68 ha	340 ha	307 ha
Kukuřice na siláž	121 ha	138 ha	x
Kukuřice na zrno	x	x	106 ha
Ost. krmné plodiny	126 ha		x
Víceleté pícniny	329 ha	269 ha	xx
Mák	35 ha	x	93 ha

Živočišná výroba – stavy hospodářských zvířat

	r. 1993	r. 2000	r. 2003
Krávy	181 ks	109 ks	x
Ost. skot celkem	1 071 ks	218 ks	x
Prasnice	288 ks	268 ks	305 ks
Výkrm prasat	1 264 ks	1 676 ks	1600 ks
Výkrm drůbeže	x	x	150 000 ks

Stav vybraných mechanizačních prostředků

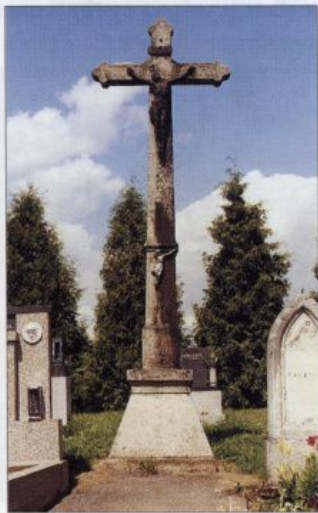
	r. 1993	r. 2000	r. 2003
Traktory celkem		22	12
z toho nové	x	1	3
Automobily nákladní		6	2
Kombajny		6	2
z toho nové	x	1	2

vu skotu. Důsledek toho byl pokles členů a zsměštnanců družstva. Jestliže v r. 1993 čítal počet členů a zaměstnanců 63 osob, v r. 2000 to bylo 45 osob a v současné době je spolumatiteli družstva pět členů a v družstvu pracuje 35 osob.

10. Kostel Stětí sv. Jana Křtitele

Z kulturních nemovitých památek v obci je její dominantou kostel Stětí sv. Jana Křtitele. I když jeho stáří je opředeno pověstí kladoucí tuto svatyni do počátků křesťanství, písemné prameny ani stavebně historický rozbor uvedenou pověst nepotvrzují. Jak z předchozího výkladu vyplývá, je prvním datem o existenci kaple rok 1516, v roce 1552 se uvádí kostel, při němž byla s velkou pravděpodobností i fara.

V průběhu třicetileté války fara zanikla a Starý Petřín byl přiřazen do Šafova. Teprve ve druhé polovině 18. století došlo k obnovení fary a přestavbě kostela. Nynější vzhled kostela je výsledek přestavby v r. 1770. Kostel je jednodílný podélnou stavbou s odsazeným a oble zakončeným kněžištěm. Vzhledem k tomu, že stavebně historickým rozbohem kostela se zabýval B. Samek, autor encyklopedického díla Umělecké památky Moravy a Slezska, s jeho laskavým svolením uvádím text připravený do uvedené publikace: „V ose stavby přiléhá ke kněžišti sakristie čtvercového půdorysu a k bokům se přimykají čtyřboké útvary s oratořemi v patře. V ose západního průčelí lodi obdélníkového půdorysu předstupuje hranolovitá věž se zaoblenými nárožními, zastřešená zděnou helmou završenou čtyřbokou zděnou lucernou. Kouty sevřené západní zdi lodi a bočními zdmi věže vyplňují čtyřboké přístavky z povědní kaple a schodiště ústíčního jednak na hudební kruchtě, jednak v těle věže. Hladké fasády jsou prolomeny okny s půlkruhovým záklenkem, pouze věž má v přízemí na nárožích rustiku, v patře pilastry s římsovou hlavicí; ty dosahují k římsce podstřešního vlysu. Okna zvonicevého patra mají odsazený segmentový záklenek s klenákem. Do kostela vede vstup pravoúhlým portálem s kamenným ostěním rámovaným zdvojenou, nahoře zalomenou lištou s kapkou. V nadpraží je plastická lišta s klenákem a kapkami, nad římsou je segmentový světlík. Portálem se vstupuje do podvěží zaklenutého plackou. Kněžiště je rovněž zaklenuto plackou mezi pasy a konchou, sakristie má nízkou valenou klenbu se styčnými výsečemi. Sakristie je přístupná z kněžiště pozdně renesančním obdélníkovým portálem s kamenným ostěním; dole je mělká profilace pravoúhle zalomena do patek. Útvary oratoří mají v přízemí valenou klenbu, v místě vstupu na točitá schodiště do patra výseč.

14. Starý Petřín. Centrální kříž na místním hřbitově. Foto V. Nekuda 2002.

Podhled plochostropých oratoří zdobí štukový zrcadlový rám. Do kněžiště se oratoře otevírají oknem s odsazeným segmentovým záklenkem. Okenní parapet člení ploché pásy rámuující výplně v podobě balustrů. Loď kostela je zaklenuta plackami mezi pasy; ty dosedají (stejně jako v kněžišti) na úseky římsového kladí ukončujícího přízední polopilíře překryté zdvojenými pilastry. Pasy a klenební plochu člení štukové zrcadlové rámy. Na západní straně kostelní loď končí krátkým valeně zaklenutým polem. V jeho rozsahu je vestavěna hudební kruchta podklenutá jediným široce rozkročeným obloukem.

V interieru kostela zaujímá čelní postavení rokokový hlavní oltář, zřejmě z doby kolem r. 1771. Na malované čelní stěně menzy má veraikon, na malovaném pozadí ve vpadlé výplni retabula flankovaného pilastry postavenými nakoso, volné sousoší Krista na kříži se sv. Janem Evangelistou a Mariem. Podle určení M. Stehlika jde o práci z poloviny 18. století vloženou do retabula dodatečně. Na konzolách u paty pilastrů jsou sochy sv. Anny a Jáchyma; obě figury mají v dutině vyrytou signaturu: A. M. / 1771 (dorzální strana ostatních figur není přístupná). V nástavci s volutovými křídly zdobenými na bocích andýlky a na vrcholu dekorativními vázami se nachází kasulový obraz znázorňující Kristův křest. V lodi kostela jsou boční oltáře barokního charakteru patrně z doby kolem r. 1800. V retabulu mariánského oltáře je zasazena kopie obrazu korunované Brněnské madony. Nástavec vyplňuje obraz ‚pravé podoby‘ Krista, označený nápisem: VERA IMAGO D(OMI)N(I)

IESU XRI(STI) A CABARO MISSA. Protější oltář má v nice sochu Krista u kůlu. Přízední kazatelna z doby kolem r. 1770 s přiloženým schodištěm; na parapetu řečniště je reliéf Kázání sv. Jana Křtitele. Dřevěná křtitelnice z doby kolem 1800 nese sousoší Kristova křtu. Varhany s nenáročně vypracovanou skříň zasazenou v balustrovém parapetu hudební kruchty zhotovili r. 1847 Ignaz Reinold a jeho tovaryš Benedikt Latzl.

Volně umístěné závěsné obrazy znázorňují Salome s hlavou sv. Jana Křtitele – patrně kopie z poloviny 18. století obrazu italského původu z 1. poloviny 16. století, obraz sv. Barbory z 60. let 18. století a obraz sv. Vendelína přibližně z téže doby.

Z bohoslužebných rouch jsou zachovány dva pluviály: bílý brokátový z 18. století, vyšitý pestrými květy a černý z téže doby zdobený květy vyšitými stříbrnou nití. Z pozdního 18. sto-

15. Starý Petřín. Farní kostel Stěti sv. Jana Křtitele. Foto V. Nekuda 2002.

16. Starý Petřín. Farní kostel Stěti sv. Jana Křtitele. Ineriér s hlavním oltářem. Foto E. Kofroňová 2001.

17. Starý Petřín. Kostel Stěti sv. Jana Křtitele. Barokní boční oltář s kopii obrazu korunované Brněnské madony. Foto E. Kofroňová 2001.

18. Starý Petřín. Průvod obcí při slavnosti Božího těla. Foto Z. Kolman 1999.

letí je zachována ještě kasule s příslušenstvím z modrozeleného brokátu s květinovým dekorem. Ve věži je zavěšený zvonek ‚umíráček‘. Na plášti má reliéf sv. Josefa a na věnci nápis, vlys; byl ulit r. 1910 ve slévárně Maxe Samasy (zn. MAX. SAMASA/LAIBACH).“

Z nemovitých kulturních památek v místní části Jazovice je **kaple sv. Archanděla Michaela** z r. 1768. Zvon ve zvonici je z r. 1868 ulitý Vinzenzem Jungbauerem ve Vídni. V r. 1756 byla postavena **kaple Panny Marie Pomocné** v Novém Petříně. Zvon ve věži ulil r. 1856 Štěpán Gugg ve Znojmě.

Vladimír Nekuda

Vysvětlení terminologie v popisu kostela:

- balustráda – zábradlí z kuzelek
- klenák – článek klenebního oblouku, obvykle klínového tvaru
- lucerna – část helmice věže opatřená otvory
- menza – oltářní stůl
- placka – klenba nad čtvercem
- pilastr – svislý architektonický článek, vystupující mírně z lince stěny, opatřený hlavicí a patkou
- pluvial – původně plášť do deště, bohoslužebný plášť, bílý při slavnostní bohoslužbě, černý při pohřbu
- portál – orámování dveřního otvoru
- retabulum – horní část oltáře
- rustika – kvádrování stěn
- štuka – plastická výzdoba z jemné malty
- vlys – vodorovný pás
- záklenek – překlenutí prostoru nad oknem

11. O lidových tradicích na Petřínku

Po druhé světové válce osídlili Vranovsko lidé z různých krajů Moravy, z Čech i ze Slovenska. Tak tomu bylo i na Petřínku. Zatímco v Novém Petříně byla situace jednotnější – přišly sem rodiny s dětmi převážně ze Štítné nad Vláří, ve Starém Petříně se vytvořila pestrá skladba nových obyvatelů, kteří pocházeli z Třebíčska (Černín), Jihlavska (Rácov, Brtnice), z Telčska (Vanůvek), Moravskobudějovicka (Velký Dešov, Lázy), z Jevišovicka, Uherkobrodská (Pitín) a také z Čech, z Táborska (Psárov) a z Kolínska, jednotlivci ze Slovenska (Velké Lesné). V Jazovicích převládali lidé z Třebíčska (Černín, Police, Syrovice u Mor. Budějovic) a z Jevišovicka (Rozkoš, Vevčice, Rudlice), přišli sem také jednotlivci z Jihlavska (Záborná, Polná), z Brněnska (Rosice) a z dalších míst. Šlo většinou o chudobné rodiny, jejichž členové, a to i odrostlejší děti, pracovali u zámožnějších sedláků a ve službě a tak možnost hospodařit na vlastní půdě znamenal pro ně ekonomický a společenský vzestup. Utváření společného života a vzájemných kontaktů a tak i nových tradic zpomaloval značný pohyb obyvatelstva, zvláště v padesátých letech: návrat lidí zpět do vnitrozemí a příchod nových, odcházení mládeže do škol a do vyučení, sňatky dívek s příslušníky pohraniční stráže aj. Později, když bylo JZD začleněno do státního statku (vznikl v roce 1981), přicházeli sem noví lidé za zaměstnáním a bydlením. V roce 1960 došlo k spojení Starého a Nového Petřína a za čtyři roky se k Petřínu připojily Jazovice. Povahu tradičních forem společenského života a jejich životnost ovlivnily v průběhu posledního půlstoletí také vzory a podněty, které přicházely ze starousedlických krajů Moravy. Záleželo i na kontaktech, které lidé v novém bydlišti navazovali, a na aktivitě jednotlivců. Některé zvyklosti přetrvávaly déle v rodinném prostředí. Místem, kde se lidé sdružovali, byl kulturní dům, postavený v Jazovicích v roce 1961. Hrála se zde divadla, pořádaly plesy a zábavy různých organizací, uskutečňovala se setkání seniorů či svatby místních občanů.

O tom, jak se utvářely některé projevy tradiční kultury nových obyvatelů Petřínska po roce 1945, je i náš příspěvek.

11.1. Svatba

Při charakteristice svateb zaznamenáme jednak obyčeje a zvyklosti, jež mají širší platnost, jsou všeobecně přijaté v místním společenství, jednak projevy vycházející z rodinné, regionálně vázané tradice. Zvláště v prvním období života v novém prostředí a zčásti i později, kdy vstupovaly do manželství děti poválečných osídlenců, se uplatnil vliv rodičů a příbuzných, vyžadujících ten či onen zvyk domovské tradice.

V týdnu před svatbou se mládež loučí se svobodou, *staví bránu*, jak se s tím i dnes setkáme na Třebíčsku. Chlapci utnou dvě břízky, kterou děvčata ozdobí papírovými stuhami, a mezi ně upevnění prkno s nápisem *Mnoho štěstí novomanželům*. V předvečer svatby se *brána* stavěla nevěstě před dům, v poslední době týden před svatbou.

K obyčejům, které provází většinu vesnických svateb, patří *zatahování*.

19. Stavění brány nevěstě v Jazovicích, 2002.

20. Brána před domem nevěsty, 2002.

Zpravidla bylo záležitostí žen, které zvyk znaly v bývalém domově, přejímaly jej postupně mladší a tak se udržel do současnosti. Po sňatku – na cestě k hostině – ženy zastavují svatební průvod provazem, opentleným nebo ověšeným dětským prádélkem, dudlíkem, hračkou (Jazovice), či pěkně vyšívanou plachtou (Starý Petřín). Zaspívají, pronesou blahopřání a připitek a žádají výkupné. Za vybrané peníze zakoupí dárek nevěstě a nakonec se společně pohostí. Příležitostí k veselí jsou rozmanité žerty, jejichž objektem je zejména ženich, i pracovní úkony, kterými mají novomanželé dokázat svou obratnost. Společně zametají střepy z rozbité sklenice „pro štěstí“, ženich seká nebo řeže poleno, kamarádi mu nasadí opentlený chomout na krk. Tradiční zvyklosti rozšiřují žertovnými nápady přátelé a spolupracovníci ze zaměstnání.

Při svatebních hostinách se „vybíralo na nevěstu“ s různou mírou vazby na tradiční formu obyčeje, dávaly se peníze *do střevíce, na povijan*. V rodinách ze Štítné, hlavně v Novém Petříně, se vybíralo *na povojník*, jak to bylo ve zvyku na Valašsku. V písni byli vyzýváni k dárkům rodiče, ženich, svatebčané (*Poneste pětáček tej naší nevěstě na povojníček...*) a písni se za ně děkovalo. Do talíře a na stůl se dávaly peníze i věcné dárky nevěstě. Rodinná tradice vytvářela prostředí i pro uplatnění dalších svatebních obyčejů vžitých ve Štítné a vůbec v kraji jihovýchodní Moravy, např. *čepení nevěsty*; kmotra, zvaná *široká* sňala nevěstě závoj a uvázala jí šátek. V Novém Petříně bylo také zvykem, že sousedky přinášely do svatebního domu potraviny, mouku, tvaroh, vejce na přípravu pečiva.

Svatební hostiny se odbývaly převážně v domě nevěsty, později se přenesly do sálu kulturního domu a bývaly mnohdy velké. V posledním čtvrtstoletí se svatba stává mnohem více uzavřenou rodinnou záležitostí a odehrává se často ve městě, mimo domácí prostředí.

11.2. Odvedenci

V padesátých letech měly odvody chlapců na vojenskou službu ohlas v celé vesnici. Odjížděli do Vranova na žebříňácích tažených koňmi a vozy si nazdobili zelenými břízkami a fábory v národních barvách, zpívali za doprovodu harmoniky; tak jak to bývalo kdysi u jejich otců. Vraceli se domů ozdobeni vonicí z umělých květů s trikolorou (odvedení) anebo opentlenou vařečkou (neodvedení).

11.3. Masopust – ostatky, fašank

Tradice veselých *ostatkových* či *fašankových* průvodů maškar žila v první polovině 20. století ještě ve většině krajů a míst, z nichž přišli noví obyvatelé Starého a Nového Petřína i Jazovic. Zpočátku se uplatňovala výrazněji, nejvíce ve Starém Petříně. V paměti lidí zůstal jeden z organizátorů masopustního veselí, František Janás ze Starého Petřína (původem Štítnan), iniciátor všech kulturních a společenských akcí; byl znám i jako dobrý vypravěč žertovných historek ve svém valašském nářečí. Zajišťoval masky v půjčovně v Moravských Budějovicích a vozil pak maškary na nákladním autě po vesnicích. Muži se převlékali do obrácených kožichů, do ženských šatů (za

cigánky, za baby), do starých uniforem (za *komináře*), k zdařilým patřila maska typu *ženská nese chlapa* (muž v sukních měl před sebou masku – ženskou hlavu) atd. S maškarami na voze se jezdilo do okolí, až do Podhradí nad Dyjí. Maskovaní účastníci dostávali koblihy i *boží milostě*, slaninu, alkohol a leccos si ještě vzali z komory. Z vybraného si uspořádali pohoštění v hospodě. Příležitostně sem přicházely masopustní maškary z blízkého Šafova. Oblibě se těšilo *pochovávání basy* – žertovná scénka rozloučení s basou, personifikující konec veselého času před nastávajícím jarním půstem. Dlouho se udržovalo v Šafově, kam se chodili pobavit i Petřínští. Veselé občůzky a zábavy před lety ustaly, dnes se konec masopustu připomíná v rodinách alespoň smažením koblihů, někde i *božích milostí*. V kulturním domě se pořádá *maškarní merenda* pro děti se soutěžemi, pohoštěním, tombolou.

11.4. Velikonoce

Pomlázka (mrskut, mrskačka i šlehačka) a „dřevěné zvonění“ patří k živým obyčejům Velikonoc. Školáci i dospělí chlapci obcházejí jednotlivě i ve skupinách s *žílou* či *korbáčem* upleteným z vrbových prutů. Odměnou za „výplatu“ děvčat v navštívených rodinách jsou jim barvená vejce, čokoládové figurky a stále více perníky, po sklence alkoholu dospělým a také barevné stužky uvázané na prut – zvyk, který se rozšířil v posledním čtvrtstoletí téměř po celé Moravě. Příležitostně, a to asi od osmdesátých let 20. století, se mládenci objevují i s dlouhým dvoumetrovým prutem, na nějž jim děvčata přivazují stužky.

21. Velikonoční hrkání, Starý Petřín 1999.

22. Odměna chlapcům za velikonoční hrkání, Jazovice.

23. Velikonoční pomlázka, Starý Petřín 2001.

24. Před pálením čarodějnice v Jazovicích, 1984.

Tradice velikonočního *dřevěného zvonění* se přenesla po roce 1945 s přistěhovaletými rodinami a jejich dětmi do všech obcí. Nejsilnější je v Jazovicích, kde se *hrká* nepřetržitě od začátku: hlavní iniciativu měla tehdy rodina z Rosic u Brna, čtyři její chlapci. Ve Starém Petříně se obyčej udržoval do začátku šedesátých let, pak ustal a obnovil se před devíti lety. Chlapci mají ve svém čele *kapitána*, který stanovuje směr cesty, poradí účastníků v průvodu, určuje, kteří budou mít *klapačky* (zpravidla ti nejmenší) a kdo pojízdne hrkače – *tragače* (v Jazovicích) či *kotouče* (ve Starém Petříně) nebo *repatáky* (jak říkali Štítňané), sleduje a zaznamenává si účast jednotlivců. Hlučící nástroje si rodiny přivezly z domovských obcí, některé vyrobil místní truhlář. Jazovičtí chlapci je mají během roku uschované v kapli, odkud vždy vychází i průvod chlapců. V sobotu odpoledne pak chodí hoši po domech *vyhrkávat*; dostávají za svou službu vejce a peníze, o které se rozdělí podle účasti na *hrkání*. Tomu, kdo se opozdil anebo vůbec nepřišel, je ovšem odměna snížena.

V rodinách se chystá k svátkům piškotový *beránek*, někde také *jidáše* a *mazance*, které si mladší ženy už kupují v obchodech. V rodinách ze Štítné se připravovala *nadivanina* (maso, slanina a vajíčka zapečené do uvařené krupice). Osobní či rodinnou záležitostí zůstalo velkopáteční ranní umývání v pramenité vodě či svěcení beránka a vajíček v kostele o velikonoční neděli. Dodnes jsou vidět o Velikonocích na hrobech proutky kočiček, svěcených na Květnou neděli. V rodinách si je dávali za krov, aby neuhodilo. V krátkém čase, když ještě samostatně hospodařili, je někteří hospodáři podle starého zvyku zasazovali do polní brázdy.

25. Mládež s muzikanty o posvícení, Starý Petřín 2001.

26. Posvícení, Starý Petřín 2001.

11.5. Májové obyčeje

Tradice *stavění máje* v předvečer 1. května žila v bývalých domovech osídlenců a s nimi se přenesla do nového působiště. Ve Starém Petříně a v Jazovicích staví hasiči společnou velkou *máji* – zpravidla celý jehličnatý strom ozdobený barevnými fábory z krepového papíru a zavěšeným chvojovým věncem. Odkorněný kmen obijí železnými pláty nebo pletivem; zůstává totiž zvykem, že se chlapci ze sousedství snaží *máj* podřezat, což znamená pro domácí pohanu. Proslula v tom zvláště lančovská chasa. Chlapci stavěli opentlené břízky, *májky*, i svým děvčatům, před dům, na střechu do komína, a ještě před čtvrtstoletím jich bylo v obci hodně vidět. Dnes se individuální máje stavějí výjimečně. Zato se na silnici před domy objevují 1. května tu a tam nápisy vápnem, dotýkající se jejich majitelů či události v rodině.

K 30. dubnu se váže také *pálení čarodějnic*. Snáší se dřevo z domácností, na hranici se spaluje figura *čarodějnice*, kterou zhotovují zpravidla děti. K večeru se k *máji* a k ohni scházejí jednotlivci i celé rodiny.

Do konce osmdesátých let se 9. května připomínalo osvobození vlasti od německého nacismu *pálením vatry*. Průvod občanů a dětí s lampióny k ohni se zastavoval u pomníku padlých ve světové válce, jejichž památka se uctila květinami.

11.6. Dožínky a posvícení

Skližeň obilí v zemědělském družstvu se zakončovala společnou oslavou. Velký kruhový věnec z obilí a polního kvítí předával předsedovi pár mladých lidí s veršovaným proslovem; visel pak v sále. Odměňovali se nejlepší pracovníci a když si družstvo dobře stálo, nechyběla dožínková zábava s pohoštěním v kulturním domě. Menší věnce ženy upletly agronomovi a kombajnérům. Později v osmdesátých letech se konala posklizňová oslava s předáváním dožínkového věnce vedoucímu statkového závodu.

Od počátku života v novém městě si Petřičané udržují tradice posvícení. Hlavním iniciátorem byl hasičský sbor. Dobu slavnosti v zásadě určuje zasvěcení kostela ve Starém Petříně (k svátku Stěti sv. Jana Křtitele 29. 8.), kde se koná poslední neděle v srpnu. V Jazovicích první zářijovou neděli a v Novém Petříně druhou; tam se říkalo *hody* a zpočátku se stavěla hodová máje v zahradě místní hospody. Po dlouhá léta je na Petřínsku zvykem, že hasiči s kapelou vyhrávají po vsi a zvou na večerní zábavu v kulturním domě. Hospodář si může zvolit píseň, kterou by si rád poslechl. V posledním desetiletí se k muzikantům přidala mládež v krojích, pořízených podle vzoru horáckých. Mladí připínají domácím snítku buxusu a provedou je v tanci před domem za doprovodu kapely, pozvaní přispějí na zábavu menším obnosem. Posvícení má svou stránku církevní (slavnostní mše v kostele), veřejnou a rodinnou. Úklid v domě, příprava svátečních jídel (pečení drůbeže, koláčů), zvaní příbuzných, tvoří důležitou složku tradice. Zpočátku bylo v některých rodinách ve zvyku, že se jezdilo na posvícení do domovských obcí. V Jazovicích a Novém Petříně se posvícení připomíná slavnostní mší v místní kapli.

11.7. Dračky

Donedávna se od listopadu začalo s dráním peří a po starém zvyku si chodily sousedky jedna druhé pomáhat. Při draní se zpívalo, vyprávěly se různé životní příběhy. Na *dotírku* po skončení práce se podávalo pohoštění - něco ze zabíjačky, řízky, čaj, koblihy, koláče, víno i kořalka. Ze stonků - *pápěrek* - se dělaly cestičky, spojující domy těch mladých lidí, co se o nich vědělo, že spolu chodí. Z *dotírky* si dračky donesly domů výslužku (cukroví, koláče).

11.8. Obyčeje vánočního času

Mikulášské obchůzky se neliší od podobných průvodů v jiných krajích. Pořádaly se od počátku, za tradiční postavy se maskovali zpravidla mladí lidé a po léta chodili s nadílkou do rodin: *Mikuláš* v tradičním oděvu biskupa, *čerti* v obrácených kožiších, rohatí, začernění v obličejí nebo maskovaní černou punčochou, *andělé* v paruce a v bílých šatech, s křídly z tvrdé lepenky polepené zlatými hvězdičkami. Doplňují je *mikulášské besídky* ve škole, s obdarováním dětí.

Mnohé z obyčejů, které provázely rodinné prožívání Vánoc si přistěhovalci přenesli do nového prostředí. Ve 20. století byl stromek jako symbol Vánoc na Moravě už všeobecně přijat, skromné domácí zdobení (červená jablíčka, ořechy, řetězy ze slámy, ze slepovaného papíru, kostky cukru zabalené v papíru, drobné pečivo z lineckého těsta aj.) se v průběhu šedesátých let nahrazovalo čokoládou z vánočních kolekcí, kupovanými skleněnými ozdobami, lametami atd. Mnozí byli z domova zvyklí na stará štědrovečerní jídla, např. Štítňané na *kyselicu* a *pařeně šišky* (malé buchtý spařované mlékem a sypané mákem). A tak až na novém místě přijali do štědrovečerního jídelníčku rybu a bramborový salát. V některých rodinách se udržuje podělování domácích zvířat na Boží hod vánočkou. Ke zvykům štěpánského svátku patřila koleda dětí a žertovné podávání kalhot mužům a sukni ženám, jež se odvinulo od starých zvyklostí čeledínů - měnit službu u sedláka. Dnes je svátek příležitostí k návštěvám rodin.

V posledních dvaceti letech se na hrobech objevují malé vánoční stromky, zdobí se a rozsvěcuje živý strom. Na dveře domů se zavěšují adventní věnce, zejména v mladých rodinách.

Projevy tradiční kultury spoluutvářejí osobitost regionu i obce, vztah k místu, pocit domova. Během více než půlstoletí se vytvořily i v místech, kde se po roce 1945 setkali lidé z různých krajů.

11.9. Kroj německých obyvatel

Také život německých obyvatelů na Petřínku před rokem 1945 byl provázen rozmanitými obyčeji při masopustu, posvícení a při svatbách. Pozornosti si zaslouží i jejich kroj. Známe jej z vyobrazení neznámého malíře z desátých let 19. století, jenž technikou kvaše znázornil lid z vranovského panství. Pro ženský kroj té doby jsou charakteristické široké a dlouhé sukně a modré plátěné zástěry, kartounový kabátek se šátkem (patrně hedváb-

27. Národní kroj na panství Vranov. Kvaš z desátých let 19. století od neznámého autora. V majetku Moravského zemského muzea v Brně.

ným) kolem krku. Především však upoutají vysoké čepce zvané *krepiny*; měly *půlkovou* hlavu, nad kterou se vysoko vzhůru zvedala drátěná konstrukce, potažená černou krajkou. Tento typ byl rozšířený v Podyjí a dále na západní Moravě. Na venkov pronikal z městského prostředí kolem roku 1800. Muži nosili v té době kožené kalhoty prodloužené do vysokých bot, které se mohly v čase nepohody vyhrnout nad kolena. Další součástí mužského obleku byla přiléhavá černá vesta a kratší soukenný kabátek s řadou olověných knoflíků. Na hlavě nosili muži plstěný klobouk s širokou střechou. Tento tvar byl pro Znojemsko typický.

Vladimír Nekuda – Eva Večerková

STARÝ PETŘÍN

V roce 2004 vydala Muzejní a vlastivědná společnost v Brně
ve spolupráci s obcí Starý Petřín
v edici Vlastivědné knihovny moravské č. 91

Tisk KIRAMO, spol. s r. o., Brno

ISBN 80-7275-050-X

Stran 88 – Náklad 350 ks – Vydání první

ISBN 80-7275-050-X
